સુધરેલી રીત મુજબ

ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ

તૈયાર કરેલી.

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજુતી; અઘરા શબ્દો; પાઠનો સાર; જોડાક્ષર; ઇ.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો.

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું-શાહપોર-સુરત.

છાપનાર-નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.

છાપવાનું ઠેકાણું-શંકર પ્રી. પ્રેસ ચકલાના પુલપર-સુરત.

મે સને ૧૯૨૨] કિંમત ૦-૨-૬. [સં. ૧૯૭૮

પહેલા ધોરણનો "મુખગણિત શિક્ષક" દોઢ આનો.
પહેલી ચોપડીનો "ડિકટેશન શિક્ષક" બે આના.
કર્તા-છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-સુરત.
૧૦૦૩૪

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

દિવાળી-વરસનો છેલ્લો દિવસ; આસો વદ અમાસ

અક્ષર=હરફ; દસ્કત.

નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું

રજા=છુટ્ટી,

છોડી=છોકરી.

પાછી વળી=ફરી.

ભેગી=સાથે; એકઠી

ગલ્લી પેગુંપે=છાણ માટીથી સાફ કરે.

ધોળે છે=ચોપડે છે, છાંટે છે

સંજેરી-ધાણી

ઘુઘરા ઘુઘરાના આકારનો મગનો બનાવેલો ગળ્યો પદાર્થ

સાથીઆ=ચુનાની ફાક વગેરેનાં કાઢેલા ચિત્ર

આંગણામાં=બારણા આગળ

જમવાનું=ખાવાનું

લુગડાં=કપડાં

ઘરેણાં-દાગીના; જણસો

દારૂખાનું=આતશબાજી

ફોડે છે=સળગાવે છે.

સૌ=બધા

ગીત=રાગથી ગાવું તે

ઘરઘર=ઘેરઘેર

ફટાકડા=ફટાકા

હરખાય ખુશી થાય.

સમજુતી—દીવાળીના દહાડામાં ઘેરઘેર દીવા સળગે છે અને ફટાકા ફડાફડ ફૂટે છે, તેથી છોકરાંઓ ઘણા ખુશ થાય છે.

પાઠ ૨.

વાર=દિવસ

વિષે=બાબત.

કચેરી=કોરટ.

બંધ રહે છે=રજા પડે છે

રવિ=સુરજ; સૂર્ય.

દેવળ=દેહરૂં.

ફેરે=પછી.

મુસલમાન=મુસલમાની ધર્મ માનનાર

જુમેરાત=ગુરુવારની રાત

પાછો=ફરીને; બીજીવાર

અઠવાડીઉં=સાત દિવસ

સમજુતી—પહેલો રવિવાર, પછી બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર, અને પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર આવે છે. (૧) સાતમો વાર શનિ છે, તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડીઉં થાય છે.

પાઠ ૩.

ફરતી=ચારે બાજુએ; આસપાસ.

વાડ=કાંટાનો કે તારનો બનાવેલો આંતરો

દરવાજો=મોટું બારણું

માંહે=અંદર

ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેના છોડ.

વેલ=વેલો; ભોંયપર પથરાતો છોડ

ચોકઠું=ચારે બાજુથી ચિત્રેલો નમુનો.

જડી ચીપેલું લાકડાનું ઘર

વાવટા=નિશાન; ધજા

મોગરી=ઘંટ વગાડવાની લાકડાની હથોડી.

મહેતાજી=માસ્તર; ગુરુજી

બેઠક=બેસવાની જગા.

કલાકની શીશી=કલાક જાણવાનું સાધન.

ગામ=જ્યાં થોડાં ફળીઆં અને ઘર હોય તે

નકશો=ગામ કે દેશનો

ચિત્રો=છબીઓ.

ટાંગેલાં=લટકાવેલાં

ઘોડી=પાટીઉં મુકવાની બેઠક.

કસરત=મહેનત કરી શરીરને મજબુત બનાવવું તે.

માટી=મટોડી.

મજાની=સારી.

અહીં=આ ઠેકાણે

રોજ=હંમેશાં-

પાઠ ૫.

પોતલી=પોતડી; પોતડી

અંગરખી=ડગલી.
જોડીઓ=નાના બુટ; બાસડીઓ
દરજી=લુગડાં શીવનાર
સુરવાલ=સાંકડા પાયચાનો લેંઘો.
ફળીઉં=મહોલ્લો.
કોટ=ડગલો.
ઘાઘરી=નાનો ચણીઓ
ઓઢણી=છોકરીઓને ડીલે તથા માથે ઓઢવાનું ત્રણ ગજનું લુગડું
પરીક્ષા-તપાસણી.

પાઠ ૬.

ચોકખાઇ=સફાઇ; સુઘડતાઇ
ચોકખા=સાફ.
મેલાં=ગંદાં; મેલવાળાં.
બરાબર=સારી રીતે.
ડીલ=શરીર
ગંદી=ખરાબ
અડાય=અડકાય.
ફેલરો-મુખડું: ચાહું
ખસ=ઝીણી ફોલ્લી; ખુજળી
ધોવડાવવાં=સાફ કરાવવાં.
ડાઘા=ટપકાં
વાડો=ઘરની પાછળની ખુલ્લી જગા.
ગંદવાડ=ગેજવાડ.
નાથ=ધણી
માંદા=આજારી.
કવિતા=ગાયન
મુખડું=મોં.
દીલ=મન
જગનાનાથ=જગતના ધણી: પરમેશ્વર.

સમજુતી—મારો ઓટલો સાફ છે, અને મારા ઘરનો ચોક પણ સાફ છે; મારાં લુગડાં સાફ જોઇને, બધા લોક મને ચોકખો કહે છે (૧) મારૂં મોં સાફ છે, અને મારા હાથ પગ ચોકખા છે મારા ચોકખા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર બિરાજે છે. (૨)

પાઠ ૭.

વરસગાંઠ=સાલગીરી; જન્મ દિવસ.
ભાવ્યાં=પસંદ પડયાં; સ્વાદ લાગ્યાં.
ઝટ=જલદી.
ભાણો=બેનનો છોકરો: ભાણેજ.
કઢી=છાશમાં આદુ મરચાં હળદર વગેરે નાખી ઉકાળેલી તે.
હાથ પણ અડાડયો નહિ=જરા પણ ખાધું નહિ.
બીડાં=પાનમાં ચુનો કાથો સોપારી વગેરે મુકી બનાવેલી પટીઓ.

પાઠ ૮.

કાકો=બાપનો ભાઇ
કાકી=કાકાની વહુ
ભત્રીજો=ભાઇનો છોકરો
મામો=માનો ભાઇ; બાપનો સાળો
મામી=મામાની વહુ
ભાણેજ=બેનનો છોકરો; ભાણો
ફોઇ=બાપની બેન
ફુઓ=ફોઇનો વર
માશી—માની બેન.
માસો=માસીનો વર
પીતરાઇ=કાકાનાં છોકરાં
મોળાઇ=મામાનાં છોકરાં
મસિઆઇ=માસીનાં છોકરાં
ફોઇઆત=ફોઇનાં છોકરાં
બનેવી=બેનનો વર
સાળો=વહુનો ભાઇ
સાળી=વહુની બેન
ઓરમાઇ=બાપ એક ને મા જુદી જુદી હોય તેનાં સાવકાં
સાવકી=ઓરમાઇ
મા એક અને બાપ જુદા જુદા હોય તે દૂધભાઇ કહેવાય
જમાઇ=છોકરીનો વર
વહુનાં માબાપ=છોકરાનાં સાસુ સસરા
વરનાં માબાપ=છોકરીનાં સાસુ સસરા
છોકરો કે છોકરીનો સસરો એક બીજાને વેવાઇ કહે છે.
છોકરા કે છોકરીની સાસુ એક બીજાને વેવાણ કહે છે

પાઠ ૧૦.

મોટાં=મોટી ઉંમરનાં; વડીલ
પ્રમાણે=રીતે
પૂંઠે=પાછળ
બાવાજી=બાપાજી
વખાણ=સારૂં કહેવું તે
માન=આવકાર

પાઠ ૧૧.

ઉજાણી=મીજબાની
બબ્બે=બે બે
ક્યાં=કયે ઠેકાણે
આશોપાલવ=એક જાતનું ઝાડ (એનાં પાંદડાંનાં તોરણ બને છે)
વિના=વગર
પૌંઆ=ડાંગર પલાળી શેકીને ખાંડીને બનાવેલા તે
ધાણી=જુવાર, મકાઇ વગેરેના દાણાને શેકી બનાવે છે તે
વધારેલાં=વધાર દીધેલાં
ખારેકી=ખારેકના જેવા
દળ=લોટને શેકી તેમાં ઘી ખાંડ વગેરે નાંખી બનાવેલું તે
દાદી મા=બાપની મા
રાંદેરી=રાંદેરના થતાં
શેતરંજી=પાથરવાનું જાડું સુતરાઉ બિછાનું

પાથરણું=બિછાનું

હાર=ઓળ

શાક=દુધી, વેગણ, પાપડી વિગેરે

ચટણી=આદુ, મરચાં, કોથમીર, મીઠું વિગેરે ખુંદી બનાવેલી તે

ખુબ=ઘણા

મજા=રમુજ; ગમત

પાઠ ૧૨.

હોડી=મઢવાળો મોટો મછવો

રમત=ગમત; ખેલ

તાપ-તડકો, ગરમી

પણે=પેલે ઠેકાણે

એકઠા=ભેગાં

તરફ=બાજુ

તળાવ=જેની ચારે બાજુએ જમીન અને વચમાં પાણી હોય તે

પછાડી=પાછળ

સરત=હારજીત

થોભો=ઉભા રહો

જીત્યો=ફાવ્યો

સઢ=વહાણને ચલાવવામા મદદ કરવા માટે પવન ભરાવવા સારૂ બાંધેલું લુગડું

ચાલ=રીત

સુંદર=સારી

સહેલ=મજા, મોજ

પાઠ ૧૩.

ખંડ=બૈરીની કાંચળીના કપડાનો કસબી રેજો

કાંચળી=બૈરાનું કપડું,

રડતી=રોતી

છાની=મુંગી; ચૂપ

હો=વારૂ

નજર કરી=જોઇ

ડાહી=શાણી; સમજણી

પાઠ ૧૪.

દેડકા=પાણીમાં રહેનાર ચોપગાં પ્રાણી

પાળ=કોરણ; કોર; કાંઠો

ફેંકાફેંકી=નાખાનાખી

ધડાધડ=ધબોધબ

માર્યા જઇએ છીએ=દુખી થઇએ છીએ.

અરે=ઓ

ખરી=સાચી

પ્રાણી=જીવ

ઇજા=દુ:ખ; નુકસાન

રમત=ખેલ

સંભાળી=સાચવી

નુકસાન=બગાડ

કદી=કોઇ વખત

ખેલતાં=રમતાં

ભારી=ઘણું

સાર—આ રમતથી લાગવાની ઇંદ્રિય, ધારણા શક્તિ વગેરે શક્તિઓ કેળવાય છે.

પાઠ ૧૫.

દયા=મહેરબાની; રહેમ

ખીજ્યા=વઢયા

તળે=નીચે

ફુંદાય=ચગદાય; કચડાય

ફાંફાં=ખોટી મહેનત

ઢોર=ગાય, ભેંસ, બળદ વગેરે ઘાસ ખાનાર પશુ

કામના=ખપના

સંભાળ=બરદાસ

વખતસર=બરાબરવખતે

સાફ=ચોકખી

નાંખવાનુ=નાખવાનુ

સોળ=ઝપાટો; લાકડીના મારથી શરીર પર જે લીસોટા પડે છે તે

યાદ=ફેમ

ભૂલી=વીસરી

ગજા=શક્તિ

ઉપરાંત=વધારે

પાઠ ૧૬.

એનઘેન=છોકરાની એક રમતનું નામ છે

છુટો=બંધન વગરનો

મજા=ગમત

દાવ=વારો

પહેલાં=આગાઉ

જણ=છોકરો

અંધ=નીચ

બાકીના=બીજા

વાંસો=પીઠ; બરડો

વારાફરતી=એકપછીએક

દીવા ઘેન=આંખ બંધ કરવી તે

સમજ્યો=જાણ્યું

સોળભેગા=એકઠા

હોશિયાર=ચાલાક

પારખી=ઓળખી

સંતાવા=છુપાવા

અડશે=અડકશે

બચી જશે=વારો આવશે નહિ.

લાખો વખત=ઘણી વાર

ઓળખ=પારખ

શાબાશ=ધન્ય; ઠીક

બસ=ઘણું

સમજુતી—રમત રમતાં, કોઈ વખત પણ કોઈને નુકસાન કરવું નહિ; નઠારી રીતે રમતાં ઘણું નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૭.

સાચ=સાચું સાચીવાત

ગમ્યો=પસંદ પડયો

ઈસાઈ=જાગીરદાર

[illegible]

ગાળ=ખરાબ શબ્દ

જુઠું=ખોટું

હેત=[illegible]

વખાણ્યાં=પસંદ કર્યો

હુમે=[illegible]

કાપે=કાપ મૂકે

કાપ=ચીરો

ગભરાયો=અકળાયો

સાચાબોલું=ખરું બોલનાર

પાઠ ૧૮.

વાઘ=ફાડી ખાનારૂં ચ-
ટાપટાવાળું પ્રાણી
મશ્કરી=મજાક
પસ્તાય=દીલગીર થાય
બચ્યાં=બાકી રહ્યાં;ઉગર્યાં
સીમ=ખેતર
અમથી=ખોટી; જુઠી
ધાજો=દોડી આવજો
આસપાસ=આજુબાજુ
શરમાઈ=લજવાઈ
ખોટું=ખરાબ; માઠું
સાચી=ખરી
રોવા=રડવા
છેતર્યા=ઠગ્યા
વા'રે=મદદે
વા'રે ધાયા=મદદે દોડી
આવ્યા
સપડાય=ફસાય
જુઠાણું=ખોટારૂં; જુઠું
આખર=છેવટ
જન=માણસ

સમજુતી—જે માણસ બીજા માણસની મજાક કરે છે તે માણસ પહેલાં કે પછી પકડાય છે; ખોટારૂં જલદી જણાઈ આવે છે, અને આખરે તે જુઠો માણસ દીલગીર થાય છે. (૧)

પાઠ ૧૯.

જુક્તિ=કળા; યુક્તિ
પોક પોક મૂકી=મોટે
સાદે ઘાંટા પાડી
અલ્યા=કોઈને નામ દી-
ધા વગર બોલાવવું તે
બચાવ=ઉગાર
આઘું=દૂર
એકેકને=દરેકને
કબુલ કરી=માની

પાઠ ૨૦.

ગરીબ=પૈસા વગરનો
અન્ન=અનાજ
ભિખારી=જેની પાસે
ખાવા પીવાનું ન હોય
તે; ભીખ માગનાર
ભજન=ઈશ્વરના ગુણ
ગાવા તે
પુરા=પુરતાં; જોઈએ
તેટલાં
આંધળો=જેને બે આંખે
દેખાય નહિ તે
ભીખ=માંગી ખાવું તે
પગે અપંગ=પગે ખોડ
વાળો; લુલો; લંગડો
અપંગ=લુલો, લંગડો,
આંધળો, બહેરો વગેરે
ખોડવાળો
દયા=મહેરબાની
ભગવાન=પરમેશ્વર
ભલું=સારૂ; કલ્યાણ

પાઠ ૨૧.

સરદાર=ઉપરી
સ્વપ્નું=ઉંઘમાં આવતા
વિચાર
જંગલમાં=વનમાં
હરણી=હરણની માદા
રૂપાળું=શોભિતું
ઉપાડી=ઉંચકી

એકદમ=તરત
છલાંગ=ફાળ; કુદકો
દેવતાઇ=દેવના જેવો

પાઠ ૨૩.

પુરૂષ=માણસ
ઉંદરડો=ઉંદરનું બચ્ચું
રસોડું=રસોઇ કરવાની જગા; રાંધણી
ભરાઇ=સંતાઇ
ભાત=રાંધેલા ચોખા
ખાવાનું=ખોરાક
સારા=ભલા
ઉપલા=ઉપરના
બાકું=કાણું
પોળી=બેપડવાળી રોટલી
મન=મરજી; ખુશી
મણા=ખામી; ખોડ
ઉંદરિઉં=ઉંદર પકડવાનું પાંજરૂં

ભોગજોગે=ઓચિંતાક
પાર=છેડો
વલે=હાલ; દશા

સાર—બાળકોએ, મોટાની શિખામણ માનવી.

પાઠ ૨૪.

કાંઠો=કિનારો
પોલ=પોલાણ
દર=કાણું; સાપ, ઉંદર, મકોડા, કીડી વગેરેને રહેવાનું ઘર
ફેરી=ફેરવ્યો
પંખી=પાંખવાળાં જનાવર જેવાં કે ચકલી પોપટ; કાગડા વગેરે
ફુંફાડો=ફૂં ફૂં અવાજ કરવો તે
ફેણ=સાપની પહોળી કરેલી ગરદન
ફોલાય=ઘસાય; સોરાય
ભાગીને=નાસીને
ચટકા=ડંખ
ભોંય=જમીન
પછાડી=અફાળી
વાસ=પીમળ
પછાડા=તરફડીઆ
અંતે=આખરે; છેવટે
જનાવર=જનાવર
જીવ લીધો=મારી નાખ્યો
ઝાઝા=ઘણા
નબળા=જોર વગરના
વેર=અદાવત
નાગ=ફેણવાળો મોટો સાપ
પ્રાણ=જીવ
પેર=રીતે

સમજુતી—જોર વગરના પણ ઘણા માણસ સાથે કોઇ પણ દિવસ વેર કરવું નહિ; જુઓ કે આ રીતે ઘણી કીડીઓએ મળીને મોટા સાપને પણ મારી નાખ્યો.

સાર—કોઇને હલકું ગણી તિરસ્કાર કરવો નહિ, તેમજ પોતાની શક્તિ વધારે છે એમ ધારી અહંકાર કરવો નહિ.

પાઠ ૨૬ મો.

ચતુરાઇ=હોશિયારી
કુંજો=લોટવો
આમતેમ=આજુબાજુ
ફાંફાં=ખોટી મહેનત
ઉપાય=ઇલાજ
સૂઝી આવ્યો=જડ્યો
પાછી=બીજીવાર; ફરીને
મટાડી=દૂર કરી
નાચતો=કૂદતો
છુપાઇ=સંતાઇ
કાજે=માટે; સારૂ
કંકર=કાંકરી
ધીરજ=સબુરી
કઠણ=અઘરૂં
જલદી=થોડીવારમાં
પાર મુકાય=પુરૂં થાય

સમજુતી—લોટવામાંનું ઊંડું પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાંખ્યા તેથી પાણી ઉપર આવ્યું. તે આજ પીધું (૧) સબુરી ને ડહાપણથી જે અઘરૂં કામ હોય છે, તે થોડી વારમાં પુરૂં થાય છે; માટે ભલે તમે અખા કરી જુઓ. (૨)

સાર—અક્કલ અને ધીરજથી જેવું કામ થાય છે, તેવું ફાંફાં મારવાથી થતુ નથી.

પાઠ ૨૭ મો.

કાપણી=અનાજ, ઘાસ વગેરે કાપવાનું કામ
મહેનત મજુરી
આથમતા=આથમી જતા
વઢાઇ=કપાઇ
દાદાજી=બાપના બાપ; ને માના બાપ
સાદ=અવાજ
મલકાવી=હસવા જેવું કરી
બેટા=દીકરા
બાથમાં=બે હાથની વચમાં
બચી=બોકી; ચુંબન
ભાથું=ખાવાનું
તાજા=કામ કરવાની શક્તિવાળા
ઊનો=ગરમ
માખણ=દહીંને વલોવવાથી છાશના ઉપર જે પીળો હલકો ચીકણો પદાર્થ તરી આવે છે તે;
વંતાક=વેંગણ
દહાડીઆ=રોજની મજુરી કરનાર
ભાણ=સૂરજ
ભાણ બુડે=સૂરજ આથમે
દાતરડું=અનાજ ઘાસ વગેરે કાપવાનું લોઢાનું વાંકુ હથિયાર
ચાસ=ખેતરમાં હળે કરી પાડેલા આડા ઉભા લીસોટા
ચચ્ચાર=ચાર ચાર
દહાડો આથમે=સાંજે

સાર—ખેડુતનો ખોરાક સાદો છે, પણ તેઓ મહેનતુ હોવાથી ઘણા મજબુત હોય છે; માટે આપણે મહેનત કરવી.

પાઠ ૨૮ મો.

ખળાં=ઘણી ખળીઓ

પાથરા=કાપીને ભોંયપર નાખેલા છોડ

ખળી=કણસલામાંથી દાણા છુટા પાડવા માટે લીપી ચોકખી કરેલી જગા

ભોર=ઢગલો

ઠાલવ્યો=ખાલી કીધો

હાલરાને=બળદની હારને

પગર=કણસલાંમાંથી દાણા છુટા પાડવા માટે તેનાપર ઢોરોને ચલાવે છે તે

પટલાણી=પટેલની બૈરી

ઉપણી=ઝાટકી

કુવળ=ઘઉંનું ઘાસ

કારભાર=કામકાજ

હરખ=આનંદ; ખુશાલી

હરખ માતો ન હતો=ઘણીજ ખુશી થતી હતી

હોંસીલી=ઉમંગી

પગર ફેરવતી હતી=બળદને ફેરવી તેના પગવડે ઉંબી કચરાવતી હતી

હાલરૂં=ઉંબીમાંથી ઘઉં અને છોડાં છુટા પાડવા માટે તેના ઢગલા પર બળદને હારબંધ જોડી ફેરવવામાં આવે છે તે

પાઠ ૩૧ મો.

સહેલ=મજા; ગમત

ચંદ્રમા=ચાંદો

મેદાન=ખુલ્લી સપાટ જમીન

નીચે ઉતરી ગયો હતો=દેખાતો બંધ થયો હતો

આથમ=દેખાતો બંધ થાય

બપોર=દહાડાના બાર વાગતાનો વખત

રાત=સુરજ આથમ્યા પછી તે પાછો ઉગે ત્યાં સુધીનો વખત

અજવાળું=ઉજાસ

ઝાંખો=તેજ વગરનો

ઝગઝગે=ચળકે

ઓટલો=ઘરને લગતો ચોતરો

ઢંકાઇ=દબાઇ; છુપાઇ

ફોરાં=છાંટા

જરૂર=ખપ; ઉપયોગ

પાલો=કુંમળાં પાંદડાં; પાંદડાંનો જથો

બી=બીયાં

પોચી=નરમ

હમણાં=હાલ; આ વખતે

તળાવ=પાણી ભરાઇ રહે તેવો મોટો ખાડો

નદી=મીઠા પાણીનો વહેનો મોટો વહેળો

પવન=વા; વાયરો

પાઠ ૩૨.

થોભ્યાં=અટકયાં
ચોકખી=સાફ
ગામડાં=નાના ગામો
છોડી=મૂકી
રેલો=પ્રવાહી પદાર્થનું વહેવું તે.
રેલમ રેલા=ચારે તરફ રેલા નીકળવા તે
બિચારા=બાપડા
પછડાતા=અફળાતા
તણાઇ=ખેંચાઇ
ઘેબરીઓ=ઘેબરના જેવો મીઠો
પરસાદ=ખાવાનું; જમવાનું
કારેલું=એક જાતનું કડવું શાક
નેવલે=નેવાએ

સમજુતી—હે વરસાદ તું આવ, જેથી કરીને અમને ઘેબરના જેવું મીઠું ખાવાનું, ઉની ઉની રોટલી અને કારેલાનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ઘણો આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે, અને નઠારી છોકરીને દેડકાં ખેંચી જાય.

પાઠ ૩૩.

રેતી=પત્થરનો ઝીણો ભુકો
ભુકો=ઝીણી રજ
મટોડી=માટી
ડહોળું=માટીવાળું
નીતરૂં=મેલ વગરનું; ચોકખું
ધારવાળા=અણીવાળા
તાણી=ખેંચી; ધસડી
ખરે છે=નીચે પડે છે
તળીએ=નીચે
રસ્તો=માર્ગ; વાટ
ચુસી=શોષી

પાઠ ૩૪.

ભઠ્ઠી=મોટો ચુલો
સીંચ્યા=ગોઠવ્યા
ઇંટવાડો=ઇંટ પાડવા તથા પકવવાની જગા
કઠણ=સખત
પછાડવાથી=અફાળવાથી
ચીકણી=ચીકાશવાળી (ચિકાશ ૩ જાતની હોય છે ૧)હાથે ચોંટી જાય એવી ૨) ડાઘા પડે એવી ૩) તાણતાં તૂટે નહિ એવી
કાણાં=બાકાં
કણક=કેળવેલો ઘઉંનો લોટ
ઘાટ=આકાર
ઘડો=ગાગરથી નાનું વાસણ; હેરાંઓ
ગાગર=ઘડા કરતાં મોટું વાસણ
કોઠી=અનાજ ભરી મૂકવાનો નાનો કોઠાર
કોડીઆં=દીવા કરવાના માટીના પવાલા
ફરતા=ચોગરદમ; બધી

..તરફ

તાપ=ગરમી

પાઠ ૩૫.

ધાતુઓ=ખનીજ પદાર્થો; ધાતુમાં બીજાના ચાર ગુણો ખાસ છે. ૧) ધાતુના કણો ચળકતા હોય છે. ૨) ધાતુઓ ભારે હોય છે ૩) જમીનપર પડતા ધાતુનો અવાજ થાય છે ૪) ગરમી વહી શકે છે

પિત્તળ=જસત અને તાંબાની મેળવણીની બનેલી પીળા રંગની ધાતુ

લુહાર=લોઢાનો ઘાટ બનાવનાર

ધમણ=દેવતા ફૂંકવાનો સંચો

સળીઓ=મળીઓ

ખુબ=ઘણો

લાલચોળ=ઘણોજ ગરમ

એરણ=સોની, લુહાર વગેરે જેના પર મૂકી ટીપે છે તે

હથોડો=ધાતુઓ ટીપવાનું ઓજાર મોટી હથોડી

ટીપ્યો=ઘડયો

જતરડો=તાર ખેંચવાનું હથિયાર

સોનું=પીળા રંગની કીમતી ધાતુ

રૂપું=ધોળા રંગની કીમતી ધાતુ

તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ

કલાઇ=ધોળા રંગની ધાતુ (એ રૂપા કરતાં નરમ હોય છે)

સીસું=ધોળા મેલા રંગની ધાતુ

સોનું, રૂપું, તાંબું, લોઢું, સીસું, જસત, કલાઇ, અને પિત્તળ એ ધાતુઓનું ઓળખાણ કરાવવું અને તેનો બનાવટ સમજાવવો.

પાઠ ૩૬.

નાણું=ચલણી સિક્કો

શેઠ=શાહુકાર

પૈસો=ત્રણ પાઇની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો

સવાકો; ઢોઢીઉં

ઢબુ=બે સવાકાની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો.

બે સવાકા; અઢીકો.

અધેલા=અડધો પૈસો;

દોઢપાઇ; દોઢપાઇની કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો.

રૂપીઓ=સોળ આનાની કિંમતનો રૂપાનો સિ

ઠકો: સોળ આના
અડધો=આઠ આનાની કિમતનો રૂપાનો સિક્કો, આઠ આના
પાવલી-ચાર આનાની કિમતનો રૂપાનો સિક્કો, ચાર આના
બેઆની=બે આનાની કિંમતનો રૂપનો કે નીકલનો સિક્કો, બે આના

મહોર=પંદર રૂપીઆની કિમતનો સોનાનો સિક્કો; ગેણી
આની=ચાર સવાકાની કિંમતનો નીકલનો સિક્કો; ચાર સવાકા
વટાવ્યા=છુટા પૈસા લીધા
૧૫ રૂપીઆ=એક ગેણી; મહોર

૨ અડધા= ૧ રૂપીઓ
૪ પાવલી= ૧ રૂપીઓ
૮ બેઆની=૧ રૂપીઓ
૧૬ આના, આની=૧ રૂપીઓ
૩૨ ઢબુ=૧ રૂપીઓ
૬૪ સવાકા=૧ રૂપીઓ
૧૨૮ દોઢપાઇ=૧ રૂપીઓ
૧૯૨ પાઇ=૧ રૂપીઓ

સૂચના—નાણાંની વાત પહેલા ધોરણના "મુખગણિત શિક્ષક" મા જુઓ.

ટીપ—પૈસાને કાઠિઆવાડમા કાવડીઉં, ગુજરાતમાં કેટલેક ઠેકાણે જંઇ, સુરતમા સવાકો, અને મુંબઇમાં દોઢીઉં કહે છે.

પાઠ ૨૭.

કુહાડો=લાકડા કાપવાનું લોઢાનું ઓજાર
સોય=લુગડાં શીવવાનું લોઢાનું ઓજાર
લક્કડફોડા=લાકડ ફાડનાર

તકરાર=રકઝક; વઢવાડ
ધાર=અણીદાર કોર
ચીરૂં=ફાડું
મુદર=કુહાડીના માથા પરનો ભાગ, કુહાડાનો ઉપલો ભાગ
તોલે=બરાબર
નાકુ=કાણું

અણી=તીણો ભાગ
ચળકાટ=ઝળગાટ
મોટાઇ=વડાઇ,
કોદાળી=જમીન ખોદવાનું ઓજાર
વઢી=લઢી
દીકરી=છોકરી
પેદા થયા=નીકળ્યા

સાર—આ દુનિયામાં બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી છે; માટે કોઇએ અડઇ કરવી નહિ.

પાઠ ૩૮.

વાડી=ફૂલફળવાળીજગો; નાનો બાગ

માળી=ફૂલ વેચનાર; છોડ ઉછેરનાર

ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેવા છોડ અથવા ઝાડ

ક્યારા-આસપાસ પાળ કરેલી હોય એવા

ચોરસ=આકારનું નામ

ચોરસ=ચાર ખુણાવાળો આકાર

ગલગોટા=એક જાતનું લાલ પીળા રંગનું ફૂલ

ફૂલો છે-ફળ આપે છે

દાડમ=દાડમડીનું ફળ

જમરૂખી=જમરૂખનું ઝાડ

પક્ષી=પંખી; પાંખવાળા જાનવર

ડાળી=થડમાંથી નીકળેલો ફાંટો

લાંબી ગોળ=લંબગોળ

મધપુડો=મધમાખીને રહેવાનું ઘર

મધમાખી=મધ બનાવનારી માખી

મધ=ફૂલમાંથી ચૂસેલો મિઠાશવાળો પ્રવાહી પદાર્થ

કોસ=કુવામાંથી પાણી કાઢવાનો ચામડાનો કોથળો

આવ્યો રામ=કોસ ઉપર આવ્યો

થાળું=કુવાના મથાળા પર પાણી ભરવાને ઢાળ પડતું બાંધેલું

લલકારતો=લહેકારી બોલ પાડતો

નીક=પાણીજવાનો રસ્તો

લીલાછમ=ઘણાજ લીલા

પાઠ ૩૯.

છોડવા=નાના ઝાડ; છોડ

ઉખેડી=મૂળમાંથી ખેંચી

મુળીઉં=મૂળ

દાંડી=ડાળી

કળી-ખીલ્યા વગરનું ફૂલ

જીવતા=જીવવાળા

સુકાઇ જાય=ચીમળાઇ જાય

પથરાઇ ફેલાઇ

વેલા=ભોંયપર પથરાતા છોડ

પાઠ ૪૦.

ટટાર=સીધા

છાલ=ઝાડની ચામડી

ખરબચડી=ખાડા ટેકરા વાળી

પાઠ ૪૧.

ગલકી=ગલકાનો વેલો
વળગી=બાઝી
છાપરું=ઘરનો છેક ઉપરનો ભાગ જેનાપર નળીઆ હોય છે તે
વીંટલાઇને=ચોગરદમ વળગીને
ઝારીઆના=કુમળા ચીભડાના
દોરડી=દોરી
અંતરે=છેટે
ગાંઠા=ગાંઠ

પાઠ ૪૨.

કેરી=આંબાનું ફળ
આંબો=કેરીનું ઝાડ
મોર=આંબા આમલીનાં ઝીણાં ફૂલ
તાપે=તડકે
ભાર=મોજ
નીચી નમતી=લચીજતી
ગોટલો=આંબાનું બી.
ગોટલી=આંબાનું બીનું ઢાંકણુ
ઘોળજે=દાબી દાબીને પોચી કરજે
ભગવાને=પરમેશ્વરે
જતન=સંભાળ
ઢીલો=પોચો
ડીંટું=ડોચું

પાઠ ૪૩.

ધીમે=હળવે
હીંડે=ચાલે
ભરતાં=બો બો કરતાં
સામી થાય છે=લઢવાને તૈયાર થાય છે
અમળાઇને=વળખાઇને; મરડાઇને
જડબાં=ડાચાં
વાગોળવું=ખાધેલું પાછું મોંમાં લાવી ચાવવું તે
નિરાંતે=સુખે; નચિંતે
ઉપાડે=ઉંચકે
ખરી=ગાય ભેંસ વગેરેના પગના તળીઆનું હાડકું
ફાટ=ચીરો
ખાડા=ખાબોચીઆં
જોરાવર=જબરી
વગડાઉ=જંગલી; જંગલમાં રહેનારી
પુરી પાડે=હંફાવે; બર આવે

પાઠ ૪૪.

લાગ=દાવ; વખત
ટોળામાથી=જથામાંથી
છટકી=નાસી
ડુંગરા=નાના ટેકરા
ચારો=લીલું ઘાસ
માંડી=ગોઠવી; મૂકી
ઠરતા=શોભતા
કૂદકો=છલંગ; ફાળ; કૂદો
ચત્તુપાટ=બરાબર ચત્તુ
ભરવાડ=ઘેટાં બકરા ચરાવનાર

[illegible] ; લાવત

[illegible] મુન=[illegible]

[illegible] થોડા

[illegible]ન= ટાના વાળ

પાઠ ૪૫.

[illegible] =મોહોશવાળું

[illegible]= ફાંસો

[illegible] ટકોરું

[illegible]=[illegible]

[illegible] =ફાટી જાય

[illegible] -ફોલ વગરનું; [illegible]

પ[illegible]ા-અગાઉ

[illegible]=થાન

[illegible] [illegible]રો

[illegible]- [illegible] જુવાર વગેરે

[illegible] =વસ્તુઓ. ચીજો

[illegible] દહીંમાં પાણી [illegible] વલોવવાથી [illegible] છે તે

[illegible]=નરમ કરીને

[illegible]-દહીંમાં ખાંડ નાખી [illegible] વાથી બને [illegible]

સોચો- લચકો

માવો=દૂધને બાળી [illegible] લેચા જેવું કરે છે તે

પેંડા=માવામાં ખુર નાખી ગોળી વાળી બનાવે છે તે

તજ=મલાઇ

દૂધપાક=દૂધને ઉકાળી ખાંડ ચોખા નાખી બનાવેલો પાક

બાસુંદી=માવો થતાં પહેલાં ખુર નાખી બનાવેલો પદાર્થ

પાઠ ૪૬.

પ્રાણી=જેને જીવ છે અને જે આમ તેમ હરીફરી શકે છે તે

છેલ્લી=છેવટની

ડાઘીઓ=કુતરાનું નામ છે

સભા=મંડળી; ટોળા

ઉપરી=મોટો; વડો

[illegible]=નક્કી કર્યો

ટીપુ=કુતરાનું નામ છે

ચાલાક=હોંશીયાર; ચંચળ

[illegible]=મહેનત; લખ-વાનું કામ કરનાર

[illegible] મૂંગા

અંત-આખરે: છેવટે

ગંધ=વાસ

શિયાળ=[illegible] ખાનારૂં કુતરા જેવું જાનવર

[illegible]= સુખ થાય

[illegible]

[illegible]-તીખા

[illegible]- [illegible] દાંત

કરકરા=[illegible]; નરમ નહિ તે

[illegible]તો-બહાર નીકળતો

ધણી=માલિક

જે=જય; ફતેહ

પાઠ ૪૭.

ચાંચ=પક્ષીનું મો

[illegible]=એક જાતનું પક્ષી

કબુતર=એક જાતનું પક્ષી
કીડા=પેટે ચાલનાર
  નાનાં જીવડા
જીવડાં=જંતુ; નાન જીવ
માળા=પક્ષીને રહેવાનાં
  ઘર

પાઠ ૪૮.

પાંજરૂં=પીંજરૂં પોપટ
  ઉંદર, કોયલ, તીતર;
  વાઘ; સિંહ વગેરેને
  રાખવનું ઘર
ભુખ્યા=ખાધા વિનાનો
તરબુચ=એકજાતનું ફળ
  કકડો=ટુકડો
કા કા=કાગડાનું બોલવું
ડીલ=શરીર
ફેર=તફાવત: ફરક
જીવજંતુ=નાના જીવડા
કોહેલું=કોહી ગએલું;
  બગડી ગએલું
સડેલું=સળી ગએલું;
  જીવડા પડેલું

પાછા ન—ચગાડી
લાલ રાતી
ઉંડેથી નાકેથી
આળ્યું=પસંદ પડયું
કુદતો=કુદકા મારતો
નાળ=નાની વચમાંની
  ખાલી ખુલ્લી જગા

પાઠ ૪૯.

રંગીન કાચની નાજુક
કલાંજુ—એક રસ કચુ
વાટ ઘાલાવ
રંગીરંગ=નારંગીના
  રંગ
સંગે આગે=બરાબર

પાઠ ૫૦.

પારણું-લાકડાના ચોક
  ઠનુ ઘોડીયું
ઝોળી=ચાર છેડા બાંધી
  લઇ વચમાં ઝુલનો
  રાખેલો લુગડાનો કકડો
પાસુ=બાજુ
પાગરા=ઝોળીએ ભેરવ
  વાની લાકડીઓ
દોરવ્યાં=ઝોળી બાંધવાની
  દોરી
ઝાપટી=ખંખેરી
મોભ=ઘોડીઆની વચ-
  માનો આડો થાંભલો;
ભેરવ=વળગાડ
ભમરી=લાકડાની ફુદડી;
  ચકરડી
પાયા=પગ
પોચી=સુવાળી; નરમ;
  ખુંચે નહિ એવી
ગોદડી=નાનું ગોદડું
હીર=રેશમ
ઝુલાવના=હલાવવા
હાલરડું=બાળકને
  ઉંઘાડવાનું ગીત; હાલો
ઘુમણું=પારણા કે ઘો-
  ડીઆમાં સુવાડીને
  ગાતાંગાતાં દોરી ખેંચી
  હીચકા નાખવા તે
ગીને ઘુમણું ઘાલું=હા-
  લરડાગાઇ હીચકા નાખું
રંગીલ=રંગીલો
પોઢો=સુઓ
હેતે=વહાલથી

ઝુલાવું=હીંચકા નાખું	મખમલ=એક જાતનું કપડું	બિછાવું=પાથરૂં
પધરાવું=બેસાડું	તળાઇ=ગાદલું; ગદેલો	હીંચોળું=હીચકા નાખું
ચીતરેલ=ચીતરેલી	તાજી=નવી	ધેરાં ઘેરાં=મધુરાં મધુરાં
પઢાવું=શીખવું, ભણાવું	ચિનાઇ=ચીન દેશમાં બનેલી	લાડકડા=લાડકા; વહાલા
મોરલો=મોર		
મઢાવું=જડાવું	સેજ=પથારી	ગજવે=ગજવામાં

સમજુતી—હાલરડું વહાલું લાગે છે. હો મારા ભાઇને (છોકરાને) હાલરડું વહાલું લાગે છે; તેથી હુ ગીત ગાતાં ગાતાં દોરી ખેંચીને હીંચકા નાંખું; હે રસીલા તમે રંગેલા પારણામાં સુઇ જાઓ, તો હું તમને ઘણા હેતથી હીંચકા નાંખું; ભાઇને પારણે ભમરીઓ જડાવું અને પુતળીઓ બેસાડું, ભાઇને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેલી ચાંચની ચકલી, અને ભણતો હોય એવી રીતે પોપટ બેસાડું; ભાઇ તારે સારી રીતે રમવા માટે મોરને સોનાથી જડાવું, ભાઇને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૨) પારણામાં મખમલ અને મશરૂની નવી તળાઇઓ પધરાવું અને તેના ઉપર ચંપાના ફૂલની તરેહવાળી ચીન દેશમાં બનેલી ચાદર પાથરૂં, ભાઇને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૩) મારા વહાલા ભાઇ હું પારણે રેશમી દોરી બાંધું તને હીચકા નાંખું અને તને ઉંઘ આવે એવાં મીઠાં ગીત ગાઉં; હે લાડકડા ભાઇ તમે ઉંઘીને ઊઠશો ત્યારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું ઘાલીશ. (મતલબ કે ઊંઘી ઊઠ્યા પછી તને ખાવાનું આપીશ) ભાઇને હાલરડું વહાલું લાગે છે. (૪)

પાઠ ૮.

નિશાળીઆને બોધ.

ઇશ્વર=પરમેશ્વર
નિત્ય=રોજ, હંમેશાં
નિત=રોજ, હંમેશાં
પરોઢીએ=સુરજ ઊગતાં પહેલાં
તમામ=બધા; સઘળા
દો=આપો
માન=આદર
ગુરૂ=મહેતાજી; માસ્તર
સમા=જેવ; બરાબર
જ્ઞાન=સમજણ; અકલ
તજવું=છોડી દેવું, કાઢી નાખવું
અંગ=શરીર
હળીમળીને=સંપીને
સંગ=સોબત; દોસ્તી
ચોડી=લગાડી
ચિત્ત=મન
શિક્ષા=શિખામણ; બોધ
રૂડી=સારી
રીત=ચાલ
પેર=રીત; પેઠે
નીસરી=નીકળી
પાંસરૂ=સીધું; રખડયા વગર

સમજુતી— હંમેશાં સુરજ ઊગતાં પહેલાં ઊઠવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાતણપાણી કરી લઇ નહાઇને બધા પાઠ તૈયાર કરવા (૧) માબાપ કહે તેમ કરો અને વડીલની સાથે વિવેકથી ચાલો; મહેતાજીને બાપ જેવા ગણો. તેથી સારી સમજણ મળશે. (૨) કદાપી જુઠું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્તાઇ કાઢી નાખવી, (મતલબ કે કામ હોંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ,) બધા સાથે સંપીને ચાલવું, અને સારી સોબત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને ભણવું; મહેતાજીની શિખામણ માનવી અને સારી ચાલ ચાલવી. (૧) ભણતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ, એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટયા પછી સીધા ઘેર જવું (મતલબ કે રસ્તામાં રખડવું નહિ) (૨)

પાઠ ૯.

મા સંબંધી કવિતા

સર્વે=બધાં
જોઇ=દેખી
હરખાઉં=ખુશ થાઉં
ચાંપે=દબાવે
સાથ=સાથે
બકી=બચ્ચી; ચુંબન
બાથ ભીડે=બે હાથ પહોળા કરી છાતી સાથ દબાવે

પંપાળીને=હાથ ફેરવીને
મુખ=મોઢું
દુખડાં=દુઃખો
મીઠા=સારા
કલ્લોલ=મજા; આનંદના શબ્દો

ખાવું=ખાવાનું
મારી જાત=મારૂં શરીર
લગાર=જરા
તે વાર=તે વખતે
ઉંઘાડવા=ઉંઘ લાવવા
હાલો=ઉંઘ આણવાનું ગીત

પેટ ભરીને=ધરાઇને
માડી=મા
નવ=નહિ
સૌથી=બધાં કરતાં
હેત=વહાલ; પ્યાર
અપાર=ઘણુંજ
આભાર=પાડ; ઉપકાર

સમજુતી—માને જોઇને બહુ ખુશ થાઉં છું, અને દોડતો દોડતો તેની સામે જાઉં છું; મા મને લઇને છાતી સાથે દબાવે છે. બચ્ચી કરીને બે હાથ પહોળા કરીને હસાવે છે. (૧) ખોળામાં લઇને મને ધવરાવે છે. અને શરીરપર હાથ ફેરવીને ખુશ થાય છે. મારૂં મોઢું જોઇને (મને જોઇને) હરખાય છે અને પોતાનાં બધાં દુઃખો ભૂલી જાય છે (૨) પંખી આનંદથી બોલતાં હોય તેવા જેવા મારા બોલ મીઠા લાગે છે; મા મને સારૂં સારૂં ખાવાનું આપે છે અને મારા શરીરની સંભાળ રાખે છે, (૩) મને જરા રડતો જાણીને તે વખતે ગભરાતી ગભરાતી દોડી આવે છે; જો હું છાનો રહું તો તું બહુ ખુશ થાય છે અને મને ઉંઘાડવાને માટે તું હાલરડાં ગાય છે. (૪) જો હું માંદો પડું તો તું ઓસડ પાય છે અને તું (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; એવા કરતાં તારૂં હેત ઘણુંજ છે. માટે હું તારો ઘણો પાડ માનું છું (૫)

પાઠ ૨૧.
પરમેશ્વરના ગુણનું ગાયન.

ચંદ્ર=ચાંદો
વીસરૂં=ભુલું
પ્રભુ નામ=પરમેશ્વરનું નામ

કદી=કોઇ વખત
અગણિત=ગણાય નહિ એટલા
ઉજાસ=અજવાળું
કાજ=માટે
ઉપયોગી=ખપની; જરૂરની

હવા=પવન
દાન=પૈસા
દીએ છે=આપે છે
પાળે=પોષણ કરે
તમામ=બધા
દેવા=આપવાની

સરજાવી=પેદા કરી	પાન=પાંદડાં	હામ=હિંમત
મો=મધ	દયા=મહેરબાની	
ઠામ=ઠેકાણે	સેવક=દાસ	

સમજુતી—ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ, હું કદી પણ ભગવાનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, સૂરજ અને ગણાય નહિ એટલા તારા બનાવ્યા છે. હું કદી પણ૦ (૧) ઘણી જરૂરની જે હવા તે તેં આપી છે તેના કંઇ પૈસા બેસતા નથી હું કદી પણ૦ (૨) તું વરસાદ વડે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે હું કદી પણ૦ (૩) દૂધ દહીં આપવાને માટે તેં બધે ઠેકાણે ગાય અને ભેંસને પેદા કરી છે. હું કદી પણ૦ (૪) તેં ઝાડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, આંબા, ગુલાબ, બદામ વગેરે બનાવ્યા છે હું કદી પણ૦ (૫) તમે મહેરબાની કરીને મને ઘણી વિદ્યા, સુખ અને હિંમત આપો હું કદી પણ૦ (૬)

પાઠ ૨૫.

મા બાપની ચાકરી

લૂલા=લંગડા	કાવડ=વાંસને બે છેડે શીકાં બાંધી બનાવેલું તે	જેવારે=જે વખતે; જ્યારે
સેવા=ચાકરી	મનસૂબો=વિચાર	આશીષ=ભલું થજો એમ કહેવું તે
અમાપ=ઘણી	માતપિતા=માબાપ	અપાર=ઘણોજ
કે'=કહે	તે વારે=તે વખતે	ફરજ=પોતાને કરવાનું કામ
ધન=પૈસો	ધન ધન=વાહ વાહ	બજાવી=પુરી કરી
તીરથ=જાત્રા	સારા=ચાકરી કરે એવા	મે'ર=મહેરબાની; દયા
પારખી=જાણી	સંતાપ=મનનું દુઃખ	લીલાલહેર=મજા; બધી વાતે સુખી

સમજુતી— માધવનાં માબાપ ઘરડાં, લુલાં, આંધળાં અને ગરીબ હતાં. તેઓની માધવ ઘણીજ ચાકરી કરતો હતો. (૧) માધવને એના માબાપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાંભળ, જો અમારી પાસે પૈસા અને આંખો હોત તો જાત્રા કરવા જાત. (૨) માબાપનું મન પારખી લઇને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું જો હું કાવડમાં બેસાડીને જાત્રા કરાવું તો આ એમનું દુઃખ મટે. (૩) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માબાપને બે બાજુએ બેસાડયાં (૪) પછી ખાંધે કાવડ ભેરવીને જાત્રા કરવા ગયો, માધવના આવા હેતથી બધાંને નવાઇ લાગી. (૫) આવા છોકરાને વાહવાહ છે. (શાબાશ છે.) અને માબાપને પણ ધન્ય છે; જો છોકરા સારા હોય તો કંઇ દુઃખ રહે નહિ. (૬) બધી જાત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો, ત્યારે માબાપ ખુશ થયાં; અને ઘણાજ આશિર્વાદ દીધા. (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી, પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કર્યું તેથી પરમેશ્વરની મહેરબાનીથી માધવ અને તેનાં માબાપ બધી વાતે સુખી થયાં. (૮)

સાર— જે છોકરા માબાપ તરફ પોતાની ફરજ બજાવે છે, તેને રમત ગમત અને સુખજ મળે છે

પાઠ ૨૯.	હમગે=હોંસથી	સુંદર=સારો
ખેતરમાં કણુસલાં ઘાસ વગેરે કાપવાનું કામ.	બાર માસ=એક વરસ	હાલ=પાઠ
	માસ=મહીનો	લઇએ=છોડપરથી લઇ લઇએ
	પીરસીને=મૂકીને	
કાપણી=કાપવાનું કામ	સંપે=એક બીજા સાથે	ખંત ધરીને=કાળજી
આમ=આ તરફ	સદાય=હમેશ [મળીને	રાખીને
તમામ=બધા	ઉભરાયો=થયો	કાં=શા માટે

ડુંડાં=જુવાર, બાજરીનાં કણુસલાં
આમ=આવી રીતે
ખળો=કણુસલામાંથી અનાજ જુદું પાડવાની જગા; મોટી ખળી
હૈડે=મનમાં; હૈયામાં
લણણી=લણવાનું કામ અથવા કણુસલાં પીલવાનું કામ
કોળી=બાચકો; નાની પુળીઓ
આસપાસ=આજુબાજુ
વાળુ=રાતનું જમવાનું

સમજુતી—હે બાળકો તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ. જુઓ જુઓ પેલી વાદળીઓ વરસીને જાય છે, એ બાર મહીનાનું અનાજ આપે છે ને હંમેશાં એક બીજાની સાથેજ રહે છે હે બાળકો૦ (૧) ખેતરમાં કેવો સારો પાક થાય છે! ચાલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઇએ; શું કરવા કાલ કરીએ ? (વાર લગાડીએ ? હે બાળકો૦ (૨) હાથમાં દાતરડું વાંકું લઇને આ પ્રમાણે કણુસલાં કાપો; અને તેનો ખળીમાં લઇને ઢગલો કરતાં મનમા હિંમત રાખો. હે બાળકો૦ (૩) અનાજ લણવાનું કામ પુરૂં થયું, હવે બધાએ ઘાસ કાપો; અને ઘાસના ચચ્ચાર બાચકા લઇને બધાએ આ બાજુએ મૂકો. હે બાળકો૦ (૪) આપણે પૂળા બાંધીને ગાડામાં નાખી કામ પુરૂં કરીએ, પછી ઘેર જઇને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વ નું ભજન કરીએ. હે બાળકો (૫

પાઠ ૩૦.
ખળીઓ.

ખળાં=કણુસલામાંથી અનાજ જુદું પાડવાની જગા; ખળીઓ
આ વાર=આ વખત
દીસે=દેખાય
તૈયાર=કણુસલાથી ભરેલા
અનાજ=દાણા
જુદું=જુદું
સરસ=સારા
પિલાય=કચડાય
કણ=અનાજના દાણા
ઉપણીએ=ઝાટકીએ
ફુંસાં=ફોતરાં; છોડા
કોથળા=ગુણો
સાથ=સાથે
હાથોહાથ=એક બીજાની મદદથી
ખેડુત=ખેતી કરનાર
મહેનત=મજુરી
ફળ=ફાયદો; લાભ

સમજુતી—હે છોકરાઓ હમણા આમ આવો જુઓ ખળીઓ તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે કુંડામાં રહેલા અનાજના દાણા તરત છુટા પાડીએ. (૧) જેમ બળદો ગોળ ફરતા હોય તેમ આપણે સૌ ફરીએ; એ કુંડા માગી પેઠે ફરફાય નો તેમાંથી અનાજના દાણા તરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે બધું અનાજ આપણે ટોપલામાં ભરીએ અને પછી ઝાટકીએ; જુઓ જુઓ ફોતરાં ઉડી જાય છે, ને બધા દાણા નીચે ખેરાય છે (૩) આપણે સાથે કોથળીઓ લઈ તેમાં આવી રીતે થોડાક અનાજ ભરીએ જો આપણે ખેડુતનું કામ કરીએ તો આપણને અંતે મજુરીનું ફળ મળે. (૪)

ડ્રીલ માટે સુચના.

૧ છોકરાઓને ઉંચાઈના પ્રમાણમાં, સીધી હારમાં એકેક હાથને છેટે, બે પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખુણો રહે એવી રીતે ઉભા રાખવા પછી નંબર આપવા.

૨ નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરો પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોં કરી નંબર બોલે.

૩ શિક્ષકની સામે ઉભેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.

૪ આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.

૫ એક હારની બે હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.

૧ છોકરાઓને એક, બે; એક બે; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.

૨ બેકી નંબર એક ડગલું આગળ.

૩ બેકી નંબર એક ડગલું જમણી તરફ. આ મુજબ હુકમ કરવો.

૧ છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક, બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.

૨ એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.

૩ ત્રણ નંબરવાળો એક ડગલું આગળ.

૪ એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.

૫ ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ આ મુજબ હુકમ કરવો.

૭. ડમ્બેલ્સ. કડાં બારબેલ્સ વગેર વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ.

૧ દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્બેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્બેલ્સ બે હાથમાં લઇ પોતાની ઉપરના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બબ્બે ડમ્બેલ્સ થશે.

૨ ડમ્બેલ્સ ભોંય પર સામા સીધી હારમાં ઉભા મુકાવવા, ડમ્બેલ્સ વચ્ચે એક વેંતનું અંતર રાખવું.

૩ ડમ્બેલ્સ મુઠીમાં જોરથી દાબીને પકડાવવા.

૪ રમતો અગિયાર સુધી કરાવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલાં મુકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા.

૫ એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧.

૬ બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦.

૬ રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી

૭ સારો મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની મેળે બોલીને કરવા કહેવું.

૮ એક રમત બરાબર સહાઇથી ને સાથે કરતાં આવડયા સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહિ.

૯ દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં "તૈયાર" અને "ચાલો" એવા હુકમ આપવા.

૧૦ "તૈયાર" કહેતાંની સાથે છોકરાઓએ ડમ્બેલ્સ લેવાને તૈયાર થઇ રહેવું.

૧૧ "ચાલો" ના હુકમની સાથે ડમ્બેલ્સ લઇ હાથ સીધા લટકતા રાખી ઉભા રહેવું.

ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ.

હેતુ—છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

રમત ૧ લી ૧) બેઉ હાથ ઉંચા ૨) બેઉ હાથ નીચા.

રમત ૨ જી ૧) જમણો હાથ ઉંચો, ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો. ૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૩ જી ૧) બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)

રમત ૪ થી ૧) બેઉ હાથ સામા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ.)

રમત ૫ મી ૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૬ થી ૧) બેઉ હાથ સામાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ.) ૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.

રમત ૭ મી ૧) બે પગ વચ્ચે એક ફુટનું અંતર રાખવું. ૧) બેઉ

હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવા. (ડમ્બેલ્સ ઉભા રહે એવી રીતે. આ વખતે ડાબા પગની એડી ઉંચી કરવી (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૮ મી ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ તીરકસ લંબાવવો. અને ડાબા હાથની મૂઠ્ઠી છાતી આગળ, (જમણો હાથ તે ડાબો હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે તે પ્રમાણે) ૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૯ મી પગ પહેલાં હતા તેમ. ૧) જમણો હાથ સામો ડમ્બેલ્સ ઉભો રાખવો, ડાબો હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચવો ૨) એકથી ઉલટું.

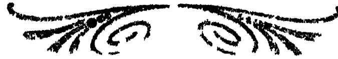
રમત ૧૦મી ૧) બેઉ હાથ સામા (ડમ્બેલ્સ ઉભા રાખવા) ૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા. (મુઠ્ઠીઓ છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે)

(જે જે રમતમાં એકથી ઉલટું લખેલું છે ત્યાં એકની સંજ્ઞાથી ઉલટી કૃતિ કરાવવી)

જાહેર ખબર.

બાળવર્ગની નોટ	રૂ. ૦-૨-૦	છઠ્ઠીના	,, રૂ ૦-૯-૦
પહેલાંના અથ	રૂ. ૦-૨-૬	સાતમીના	,, રૂ. ૦-૧૦-૦
બીજીના	,, રૂ. ૦-૪-૦	કન્યા ૧લીના અર્થ	રૂ. ૦-૪-૦
ત્રીજીના	,, રૂ. ૦-૫-૦	કન્યા ૨જીના	,, રૂ. ૦-૫-૦
ચોથીના	,, રૂ. ૦-૭-૬	કન્યા ૩જીના	,, રૂ. ૦-૭-૦
પાંચમીના	,, રૂ. ૦-૮-૦		

પાઠવાર જોડાક્ષર તથા અઘરા શબ્દો.

દિવાળી	દેવ	કબાટ	ફળીઆ	ભાવ્યો
અક્ષર	બુધવાર	કોટ	ઘાઘરી	કર્યો
ઊઠયાં	મુસલમાન	દહાડામાં	ઓઢણી	કયારે
નિશાળ	જુમેરાત	અહીં	બદન	આપ્યા
સઘળાં	શનિવાર	નિશાળીઆ	પરીક્ષા	અડાડયો
લીંપણુ પે	અઠવાડીઉં	શિખામણ	ચોકખાઈ	પૂછયું
સંજોરી	દરવાજા	ઈશ્વર	ચોકખાં	મહીના
ધુધવા	પાટીઉં	જ્ઞાન	ધૂળ	કંસાર
સાથીઆ	ફૂલઝાડ	નિત્ય	સાહેબ	બોલાવ્યાં
લુગડાં	ચંપેલી	દાતણ	ગંદી	મંડયો
ઘરેણાં	કસરત	નાહ્યા	ગંદા	કઢી
દારૂખાનું	ઘંટ	જુઠું	ડીલ	પાનસોપારી
દિવસ	બેઠક	ચિત્ત	સાહ્યા	સગાં
ફટાકડા	શીશી	શિક્ષા	ધોવડાવવાં	વહુ
ત્રીજો	નકશો	લાગ્યો	ગંદવાડ	ભત્રીજો
શુક્રવાર	ચિત્રો	ધોતડી	માંદા	ભાણેજ
છઠ્ઠો	ટાંગેલો	અંગરખી	કવિતા	માસી
વિષે	ખુણામાં	ટોપી	મુખડું	માસો

સુધી	લખોટા	સેંધી	ઢીલ	પીતરાઈ
રવિવાર	ચોકઠું	સુરવાલ	વરસગાંઠ	મસિઆઇ
ફોઇઆત	પીરસ્યાં	હોડી	દુઃખ	ચપ્પુ
ઓરમાઇ	બબ્બે	વાદળી	નુકસાન	ગમ્યો
દૂધભાઇ	મટુભાઇ	ધીરૂ	ખીજ્યા	પૂછયું
સામ	ઉજાણી	શામુ	છુંદાય	દેસાઇ
સર્વે	આશોપાલવ	જીત્યો	ઢોર	લલ્લુ
બાથ	શંભુભાઇ	સુંદર	ઉપરાંત	વખાણ્યો
દખડાં	પૈંઆ	મળ્યો	નક્કી	પાઘડી
ભૂલી	વઘારેલાં	કાંચળી	છોરો	સાચાબોલું
કલોલ	લીંબુ	રડયા	છૂટયો	મશ્કરી
ખુશ	નારંગી	વિના	મૂકી	પસ્તાય
ઓસડ	લાડુ	રડાવશો	દીવાબેન	બચ્ચાં
કયાં	રાંદેરી	દેડકાં	સમજ્યો	બૂમો
બોલ્યો	શેતરંજી	પથગ	પૂછ્યું	શરમાઇ
પ્રમાણે	પાંદડાં	ફેંકાફેંકી	હોશિયાર	નાખ્યા
સોરાબજી	કુલડીઓ	ધડાધડ	સેળભેળ	છેતર્યા
કહ્યું	પાથરણું	માર્યા	સંતાવા	સપડાય
અદબ	વાડકો	ડાહ્યા	ફીકર	જુઠાણું
પૂઠે	ચટણી	ઊઠયો	શાબાશ	શિઆળ

ઉતર્યો	ખૂબ	પ્રાણી	પુરી	જુક્તિ
માંડ્યું	અગણિત	હંમેશાં	આદુ	કુંડા
અહ્યા	ઉજાશ	રસ્તો	વંતાક	લણુણી
વિચાર	દૂધ	ફુંફાડા	કહાડીઆ	વાળુ
કર્યો	સ્વપ્નું	ઉંદર	બૂડે	ફુટું
સાંભળતાં	શિકાર	દેડકાં	પુરું	પિલાય
બાંધ્યું	બચ્ચું	ફુંદી	દાતરડાં	ઉપણીએ
મોંમાં	રૂપાળું	ચટકા	ત્રણ	ફુંસા
દૂર	મૂક્યો	પ્રાણ	ચચ્ચાર	ઊટી
રસ્તામાં	પકડ્યું	ભુલા	પાથરા	કોથળા
અજા	માંડ્યું	આંધળા	પહોંચ્યાં	ચંદ્રમા
ભૂખ્યો	છલંગ	મનસુબો	ઉતર્યો	ત્યાંસુધી
ભિખારી	પુરુષ	સંતોષ	ડાલવ્યો	નીકળ્યો
પ્રભુ	કર્યું	આશીશ	પટલાણી	બોલ્યો
આંધળો	પરમેશ્વર	ચતુરાઈ	કુંપણ	વિષે
અપંગ	આણ્યુ	માર્યો	ઢગલા	અજવાળું
દુકાન	ઉંદરડી	ઉંડું	ખૂશ	કામઠું
ઇશ્વર	ભંડારીઉં	સુધી	હોંસીલી	ઝગઝગે
વિદ્યા	બિલાડી	ફુપાઇ	ઉમંગ	વાદળાં
ચંદ્ર	પૂછવું	બઉ	વાદળીઓ	બેસાડ્યાં

ૠાગ્યાં	ભઠ્ઠી	કાઢ્યા	હીલાંછમ	તુરીઆ
ડંકાઇ	સીંચ્યા	ઠંડુ	વચ્ચે	ગલ્લી
મોઢાં	ચપ્પુ	અમ્રેલા	મુંઝાઇ	ચઢ્યાં
રીઓ	નાખ્યું	રૂપીઆ	ડીઓ	વીટળાઇ
ભરાં	ઈંટવાડો	શેડ	ફૂટેલી	તરણુચ
રહ્યાં	નજીઆં	ઊડ્યાં	પાંદડાં	ટુંકા
ચોકખી	ઠર્યા	કુહાડી	લીંબુ	ગાંઠા
રેલમરેલા	કોડીઆં	સોય	સુકાઇ	લાવ્યાં
ખરીઓ	ધાતુઓ	લક્કડફોડ	ભોંયમાંથી	ફૂલ
વરસાદ	મૂક્યો	મુદર	કોહળાનો	ક્યાંથી
કું	બચ્ચાં	ચળકાટ	હીમડો	ઢીલ
પથ્થર	સમજ્યો	બિચારી	ટટાર	ગોટલો
થાલું	પિત્તળ	ત્રિકોણ	ઉંચું	દાતણ
ચીતર્યું	લુહાર	ગલગોટા	ફૂટે	ધોળજે
ફુકો	તપાવ્યો	દાડમ	ડાળીઓ	ડીટું
વાલા	ટીપ્યો	જમરૂખ	ખજૂરબચડી	હીરા
હાળું	તાંબુ	લટકતું	ખુરસીઓ	કુતરી
ફક્ર	દિપાય	મધપૂડો	ખાટલા	શીંગડાં
કાઠી	ઓળખાવ્યાં	મધમાખી	પાટવા	અમઝાઇ
સી	વત્તા	લલકારતો	હીલુંછમ	તૂટી

નિરાંત	પ્રાણી	ભૂખ	હાલરડું	ફડાફડ
વાગોળવું	બબ્બે	ભૂખ્યો	હમણું	ફાટફાટ
વગડાઉ	છહથી	લુચ્ચા	ચીતરેલ	સોળ
ઘેટું	ટીપુ	જીવજંતુ	મશરૂ	નહિ
પથ્થર	ઠરાવ્યો	સળેલું	ચિનાઇ	દહીં
મળ્યું	ગુપચુપ	ભાવ્યું	ફુલડા	ધમણ
લાગ્યું	શિઆળ	આળ્યાં	હિંચોળું	જસત
કૂદવું	બોલાવ્યો	પડીમા	ઝુલાવવા	કાણુક
ગબડ્યું	મોડું	શીખવ્યું	પાંસરૂં	કોઠી
ચ-તુપાટ	પીછાં	પોપટ	અગરખી	ઘોડીઉં
દિવાળી	સમડી	જાંબુડો	ક્યારે	માંસ
પુછડી	જીવડાં	બનાવ્યો	મુરજ	હુગદર
મજબુત	ઈંડાં	પારખું	દશાસું	દાધ્યાં
બચ્ચાં	ધરાધડ	મુખડું	દોરડાં	ગોદડીઓ
ખવરાવવા	આંગળા	પાંગરા	અર્ધાં	શાક
શીખંડ	જોડાએલાં	દાથણાં	સૌ	ત્રીજો
દૂધપાક	જળકુકડી	ચૂળ	સઠ	કુતરો.
દાતરડું	આણ્યાં.			

